

тизы. – Душанбе, 1962. – Сб. 2. – С. 87-94.

8. Кокин А. В. Концептуальные основы криминалистического исследования нарезного огнестрельного оружия по следам на пулях : [монография] / А. В. Кокин. – М., 2013. – 191 с.

9. Федоренко В. А. Применение баллистических комплексов при идентификации огнестрельного оружия по следам на выстрелянных пулях / В. А. Федоренко // Труды III школы-семинара по криминалистическому оружиюведению. – Саратов: СЮИ МВД России, 2008. – С. 11-20.

10. Федоренко В. А. Применение лазерной маркировки для идентификации оружия по следам на выстрелянных пулях / [В. А. Федоренко, Ю. В. Ильясов, С. И. Руденко и др.] // Судебная экспертиза. Научно-практический журнал. – Саратов : Изд-во Саратов. юрид. ин-та МВД России. – 2008. – № 1. – С. 17-24.

11. Федоренко В. А. Актуальные проблемы судебной баллистики : [монография] / В. А. Федоренко. – М. : Издательство "Юрлитинформ", 2011. – 208 с.

12. Баркан С. А. Эффективность контроля ОФС на динамическую неуравновешенность / С. А. Баркан // Вопросы оборонной техники: научно-технический сборник. – 1991. – № 4. – С. 13-17.

13. Гурьев А. И. Влияние износа канала ствола на величину усилий врезания снаряда / А. И. Гурьев, А. Ю. Александров // Вопросы оборонной техники: научно-технический сборник. – 1991. – № 5-6. – С. 10-13.

14. Аветисян В. Р. Идентификация огнестрельного оружия с нарезным стволом по следам на выстреленной пуле (обобщение из экспертной практики) / В. Р. Аветисян // Теория и практика судебной экспертизы. – 2007. – № 1 (1). – С. 104-112.

УДК 343.9

О.І. Букреев

РІВЕНЬ, СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Розглянуто рівень, структуру та динаміку злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у тому числі контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Ключові слова: *контрабанда, наркотичний засіб, злочин, психотропна речовина, прекурсор, структура та динаміка злочинів.*

Рассмотрены уровень, структура и динамика преступлений в сфере незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров, в том числе контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров.

Ключевые слова: *контрабанда, наркотическое средство, преступление, психотропное вещество, прекурсор, структура и динамика преступлений.*

The level, structure and dynamics of crime in trafficking in narcotics, psychotropic substances, their analogues or precursors, including the smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors.

Key words: *smuggling, narcotic, crime, psychotropic substances and precursor structure and dynamics of crime.*

Постановка проблеми. На початку XXI століття у світі відбуваються кардинальні трансформації, що супроводжуються зміною геополітичних конфігурацій. Глобальна фінансово-економічна криза стала черговим викликом світової цивілізації, обумовила невизначеність перспектив глобальної та національних економік, прискорила пошук шляхів модернізації суспільних систем. Криза виявила глибинні вади глобальної економічної моделі, сприяла усвідомленню необхідності системних змін світового економічного й соціального порядку. У зовнішньому просторі навколо України спостерігаються тенденції, що потенційно є джерелами загроз національній безпеці. До чинників, що загрожують глобальній міжнародній стабільності та негативно позначаються на безпековому середовищі України є поширення наркоторгівлі, контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів зокрема. У внутрішньому безпековому середовищі до наявних проблем, що загрожують національній безпеці слід віднести поширення наркоманії [1]. Особливо актуальним питанням контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів постає з урахуванням подій на сході України.

Стан дослідження проблеми. Питанням дослідження зазначеної проблеми приділяли увагу такі науковці, як О.Бантишев, В.Тимошенко, Е. Расюк, М. Легецький, О.Литвак, О.Литвинов, О.Наден, В.Романюк, Р. Павленко С.Сорока, Є.Скулиш, О.Шамара та інші.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст.7 Закону України “Про основи національної безпеки України” на сучасному етапі до основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві у сфері державної безпеки віднесено можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів, а в соціальній та гуманітарній сферах криза системи охорони здоров’я й соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров’я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб.

Згідно зі ст. 49 Конституції України кожна людина має право на охорону здоров’я, і держава повинна забезпечити їй це право. Забезпечення кримінально-правового захисту здоров’я людей здійснюється в межах, передбачених у статтях 305–327 розділу XIII “Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та

інші злочини проти здоров'я населення" Особливої частини Кримінального кодексу України.

Державою визнано, що поширення наркоманії та наркозлочинності в Україні за останні десять років стало однією з найгостріших суспільних проблем, нерозв'язання якої призводить до заподіяння шкоди здоров'ю людини, негативного впливу на соціальну сферу, а також є загрозою національній безпеці держави [2]. Крім того, у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України "Про зовнішнє і внутрішнє становище України у 2012 році", зазначалося, що особливою тривогу викликає проблема наркотизації в Україні, рівень прояву якої набув характеру масштабної соціальної хвороби [3].

На державному рівні визначено, що відсутність єдиної системи моніторингу ситуації у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів спричинене: неналежною координацією діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій і об'єднань громадян у сфері протидії наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; відсутністю об'єктивних даних про кількість осіб, які допускають уживання наркотичних засобів та психотропних речовин не за медичними призначеннями, їх регіональне розподілення й соціально-демографічні характеристики; відсутністю інформації про обсяг культивування рослин, уключених до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; низьким рівнем контролю за суб'єктами господарювання, які здійснюють виробництво, виготовлення, зберігання, реалізацію (відпуск), облік та перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [3].

У суспільстві до останнього часу надавали перевагу силовим стереотипам розв'язання проблеми, пов'язаної з уживанням наркотиків, що негативно позначалося на правах хворих людей. Саме цим, зокрема, зумовлена наявність проблем, пов'язаних із забезпеченням доступу пацієнтів до наркотичних лікарських засобів, проявами в суспільстві стигматизації та дискримінації наркоспоживачів, особливо ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, а також тенденцією підміни протидії наркозлочинності боротьбою зі споживачами наркотиків. За таких умов необхідно з нових позицій оцінити рівень загроз, спричинених незаконним обігом наркотичних засобів, визначити адекватні сучасним викликам пріоритети державної політики щодо наркотиків.

Дотепер ніким із фахівців не вироблено єдині критерії моніторингу, методики оцінки масштабів поширення наркотиків і рівня наркотизації населення як у країні в цілому, так і в її окремих областях, регіонах, містах, населених пунктах. Але майже всі дослідники одностайні в тому, що

сформована ситуація з наркотиками є дуже серйозною, має тенденцію до подальшого погіршення, супроводжується активізацією багатьох інших негативних соціальних процесів у суспільстві.

Аналіз статистики Міністерства внутрішніх справ України дає підстави дійти висновку, що загальний рівень злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за останні п'ять років має стійку тенденцію до зменшення, що певною мірою не відповідає тій загрозливій оцінці, яку надав Уряд України ситуації, що склалася в Україні у сфері, яка досліджується [2]. Так, у 2009 році зареєстровано 57624 (-5,1 % до попереднього року), у 2010 році – 56878 (-1,3 % до попереднього року), у 2011 році – 53206 (-6,5 % до попереднього року), у 2012 році – 45322 (-11,2 % до попереднього року), у період з січня по листопад 2013 році – 32886.

Тенденція до зниження злочинності в зазначеній сфері, що міститься в статистичних даних Міністерства внутрішніх справ України є притаманною для України, починаючи вже з 2005 року. Так, у 2014 році обліковано 29482 кримінальних правопорушень, що майже у два рази менше ніж зареєстровано у 2013 році – 65017 злочинів у зазначеній сфері, у 2006 році – 64630 (-0,6 % до попереднього року), у 2007 році – 63838 (-1,2 % до попереднього року), у 2008 році – 63666 (-0,3 % до попереднього року). Разом із тим слід констатувати, що порівняно з 1990 роком маємо зростання злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів у декілька разів.

Найвні також і тенденції до зменшення кількості тяжких та особливо тяжких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Зокрема, у 2009 році – 20310, у 2010 році – 20334, у 2011 році – 19031, у 2012 році – 16347, у період із січня по листопад 2013 році – 10251, у 2014 році – 9597. Така ж тенденція притаманна і попереднім рокам – з 2005 року по 2009 рік. Так, у 2005 році їх зареєстровано 24432, у 2006 році – 23777, у 2007 році – 21712, у 2008 році – 21395.

У руслі вказаної тенденції перебувають і показники кількості вилучених наркотичних засобів протягом 2005-2013 років. Так, у 2005 році їх вилучено 14578,5 кг, у 2006 році – 39820,4 кг (зростання у 2,7 рази), у 2007 році – 14510,6 кг (-63,6% до попереднього року), у 2008 році – 12326,2 кг (-15,1% до попереднього року). У періоді, що досліджується – 2009-2013 роки, показники також свідчать про тенденцію до зниження нелегального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів. Зокрема, у 2009 році наркотичних засобів – 10816523 грам, серед них канабісу – 4269403 грам, героїну – 4881 грам, кокаїну – 227 грам; психотропних речовин – 6538 грам; прекурсорів – 97000 грам. У 2010 році – наркотичних засобів – 10961801 грам (1,3% до попереднього року), серед них канабісу –

7100234 грам, героїну – 4336 грам, кокаїну – 318 грам; психотропних речовин – 18809 грам; прекурсорів – 222000 грам. У 2011 році наркотичних засобів – 9091743 грам (-12,2% до попереднього року), серед них канабісу – 7386060 грам, героїну – 981 грам, кокаїну – 535 грам; психотропних речовин – 22241 грам; прекурсорів – 278000 грам. У 2012 році наркотичних засобів – 4995988 грам (-45% до попереднього року), серед них канабісу – 3763166 грам, героїну – 1163 грам, кокаїну – 1429 грам; психотропних речовин – 8457 грам; прекурсорів – 83000 грам.

Кількість виявлених осіб за вчинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів також має стійку тенденцію до зменшення, починаючи з 2005 року. У 2005 році виявлено 43727 осіб, у 2006 році – 42582 (-2,6 % до попереднього року), у 2007 році – 42461 (-0,3 % до попереднього року), у 2008 році – 43034 (1,3 % до попереднього року), у 2009 році – 39683 (-7,8% до попереднього року), у 2010 році – 37496 (-7,8% до попереднього року), у 2011 році – 36960 (-1,4 % до попереднього року), у 2012 році – 31388 (-8,9 % до попереднього року).

Констатуємо, що в період з 2005 по 2009 роки та 2009 по 2014 роки у структурі наркотичної злочинності шитома вага найбільш розповсюджених злочинів залишається незмінною. Зокрема, у 2009 році зареєстровано такі злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, як: використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст.306 КК) – 101 (-3,8 % до попереднього року); Незаконне виробництво, придбання, перевезення чи збут наркотиків (ст.307 КК) – 16672 (-1,7% до попереднього року); викрадення, привласнення наркотиків (ст.308 КК) – 252 (-12,8% до попереднього року); виробництво, придбання, перевезення наркотиків без мети збуту (ст.309 КК) – 31885 (-10,6% до попереднього року); викрадення, привласнення обладнання для виготовлення наркозасобів (ст.313 КК) – 223 (-15,2% до попереднього року); схиляння до вживання наркотиків (ст. 315 КК) – 661 (-19,9% до попереднього року); організація або утримання наркопритонів (ст.317 КК) – 2098 (-14,1% до попереднього року). Якщо для порівняння взяти 2012 рік, то наявні статистичні дані свідчать, що зареєстровані такі злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, як: використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст.306 КК) – 116 (-1,7 % до попереднього року); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК) – 14363 (-8,9 % до попереднього року); викрадення, привласнення наркотиків (ст.308 КК) – 59 (-58,7% до попереднього року); виробництво, прид-

бання, перевезення наркотиків без мети збуту (ст.309 КК) – 24065 (-12% до попереднього року); викрадення, привласнення обладнання для виготовлення наркозасобів (ст.313 КК) – 146 (-31,1% до попереднього року); схиляння до вживання наркотиків (ст. 315 КК) – 456 (-16,3% до попереднього року); організація або утримання наркопритонів (ст.317 КК) – 1781 (-6,9% до попереднього року).

Наявні статистичні дані свідчать про усталеність контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Так, слідчі підрозділів СБ України за період з 2007 по 2010 роки направили до суду з обвинувальними висновками 730 кримінальних справ за ознаками складу злочину, передбаченого ст.305 КК України (187 (у 2010 році), 165 (у 2009 році), 190 (у 2008 році), 188 (у 2007 році)). Статистичні показники 2013-2014 років також свідчать про сталу динаміку вчинення злочину, передбаченого ст.305 КК України. Так, слідчими підрозділів СБ України у 2014 році обліковано 158 кримінальних правопорушень за ознаками цього складу злочину. Окремий чинник, який впливає на латентність контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є збройний конфлікт на сході України, а також анексія Криму.

Аналіз кількісних показників розкриття зазначених вище злочинів за період 2011-2012 роки надав можливість виділити окремі області, у яких криміногенна обстановка є високою порівняно з іншими. За загальними показниками злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у розрізі регіонів у 2011 році серед областей, у яких показники є високими, слід віднести: Дніпропетровську – розкрито 4971 злочинів порівняно з 2010 роком (-3,3% – 5141); Луганську – розкрито 4793 злочини порівняно з 2010 роком (-3,1% – 4947); Донецьку – розкрито 4668 злочинів порівняно з 2010 роком (-2,3% – 4780); місто Київ – розкрито 4450 злочинів порівняно з 2010 роком (19,7% – 3719). Окрему увагу привертає до себе столиця, оскільки збільшення криміногенної ситуації у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів майже на 20% є вкрай негативною.

Сьогодні триває інтенсивна структурна перебудова нелегального обігу наркотичних засобів: висококонцентровані й дорогі опій, кокаїн, героїн, амфетаміни та екстазі витісняють традиційні для України макову соломку, марихуану, гашиш. Наприклад, кількість вилучених 2011 року кокаїну й героїну зросла в три та два рази відповідно. Аналіз останніх змін у структурі вилучених правоохоронними органами наркотиків підтверджує також тенденцію поступового заміщення легких наркотичних засобів більш концентрованими й дорогими.

У 2009 році в середньому на кожні 10 тис. населення країни припадає 35 споживачів наркотиків (наприклад, у 2004 році – 27 споживачів). У 2011 та 2012 роках у середньому на кожні 10 тис. населення країни припадає 33 споживачі наркотиків. Це дає можливість дійти попередніх висновків про те, що в країні існують ознаки сталої тенденції до зросту споживачів наркотиків.

Висновки. Загалом, позитивна статистична картина протидії злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів має такі вади: наявна тенденція до зниження злочинності у сфері, що досліджується, не корелюється з наявним, хоча і незначним, зростанням осіб, які споживають наркотики; наявний спад вилучення наркотичних засобів на території України, може свідчити про латентність цього сегмента, оскільки, як зазначалося вище, в Україні існує незначне зростання осіб, які споживають наркотики; динаміка розвитку злочинності, що досліджується, яка відображена в офіційній статистиці не корелюється із заявою Уряду країни про загрозливі масштаби наркотизації країни; відсутність єдиного сформованого інформаційно-аналітичного та статистичного фонду у сфері протидії незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що не дозволяє здійснити відповідний моніторинг із врахуванням усіх суб'єктів, які здійснюють протидію цій злочинності.

Одним із чинників, що впливає на латентність контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є збройний конфлікт на сході України та анексія Криму. Крім того, різниця в наведених вище статистичних показниках лише зайвий раз підтверджує латентну сторону стосовно осіб, які споживають наркотичні засоби.

Використана література:

1. Стратегія національної безпеки України “Україна у світі, що змінюється”, затверджено Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105 (у редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012).
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 № 735-р “Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року”.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – С. 200.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції створення системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів” від 17 жовтня 2011 р. № 1193-р.